

Påverkar sjukdom hos höga politiker historien?

BENGT I LINDSKOG

»En furste är officiellt aldrig sjuk,
förrän han är död.
Det kallas statskonst.»

En del av denna tanke skymtar fram i den danska TV-serien *BORGEN*, som visats i svensk TV våren 2013. Huvudpersonen Birgitte Nyborg har varit statsminister tidigare och nu skapat nytt parti. Mitt under en valkampanj insjuknar hon med cellförändringar i bröstkörteln, vilket resulterar i operation och efterföljande strålbehandling. Primärt hemlighåller hon sin sjukdom för alla inklusive familjen och partikamrater intill dess, det inte håller längre. Det är en politik i fullt samklang med min devis att en framträdande politiker (eller härskare) *inte* ska kunna bli sjuk utan bilden av övermänskliga egenskaper ska målas upp. Denna tanke är alltså fortfarande aktuell.

Ett livslångt studium av historia tillsammans med mitt läkaryrke har gett mig en vidgad syn på vad en läkare kan och inte kan eller inte bör göra. Speciellt gäller detta för läkare till högt uppsatta politiker.

På senare tid och speciellt efter Bengt Liljegrens publicering 2013 av första delen om Winston Churchill har debatten om politiska personligheters betydelse i det historiska skeendet tagit ny fart. Det är dock sällan som personlighetens förändringar ingår i debatten. Detta sista har länge varit ett naturligt intresse för mig som läkare och medicinhistoriker, vilket ligger bakom min framställning.

Förf. Nina Burton definierar i sin *Flodernas bok* 2012 historia så här:

Egentligen har historien inte något eget liv. Den måste födas av berättelsen, som i sin tur föds i någons mun. Därför kan historien och historier ligga nära varandra. Historien har en vidare ram, och försöker se faktaskärvor från olika håll. Historierna ordnar dem däremot till glimmande mönster, som måste ses från en bestämd vinkel.

Kanske passar detta åtminstone delvis in på mitt ämne.

Min egen definition är denna: Historia skapas av ett antal händelser, som vi får kunskap om (oftast i efterhand), och som vi menar är viktiga att tolka. Det här aktuella ämnet är en liten bit i den mosaik, som modern historia uppvisar.

Nästan alla stora nu levande eller döda män och kvinnor har fått sina liv medicinskt analyserade. (Gilbert 1962). Vi läkare är lika nyfikna på kända personer som andra människor. Men vi försöker se på dem med yrkets blick. En diagnos vill vi ofta ha, men sedan slutar vanligen intresset. Jag försöker här gå vidare med vad sjukdomen eventuellt kan ha betytt för andra människor.

Ämnen i litteraturen inför några stora politikernas sjukdomar är t.ex. om antikens Alexander den store: hade han epilepsi, malaria? Blev han alkoholist? Blev han mördad? Henrik VIII i England på 1500-talet led ju av syfilis. Vad betydde det för hans sätt att sköta staten och för hans förmåga att med senare drottningar få arvingar? Napoleon I:s sjukdomar har jag själv penetrerat och publicerat 1959. Där går jag igenom ett antal faktorer och händelser i Napoleons liv och karriär och plockar fram sådant, som pekar på en tumör i hypofysen (undre hjärnbihanget). Detta är det sätt på vilket många läkare analyserat stora mäns sjukdomar. Man kan sätta frågetecken för metoden liksom för resultatet, men ofta finns det ingen annan bra väg. De historiska källorna får tala. Från Sovjetunionen vet vi, att Lenin blev starkt åderförkalkad under sina sista år. Stalin utnyttjade det för att bygga upp sin egen maktposition. I Kina hade Mao Tse Tung en egen livläkare – dr. Li, som märkligt nog slapp levande ut ur landet. Hans memoarbok från 1994 om Maos intima liv och sjukdomar ger förskräckande inblickar.

En mycket tydlig kulturhistorisk påverkan av sjukdom finner vi hos Louis XIV i Frankrike på 1600-talet. Kungen led av en ändtarmsfistel med tidvis mycket svåra besvär. Vi vet allt om detta genom berättelser och sjukjournal som kungens livläkare förde. Kungen blev efter flera turer opererad 1686, vilket ansågs som ett stort vågspel. Historien om detta är spännande i sig. Kungen tillfrisknade remarkabelt bra. När han därefter besökte nunnorna vid klostret St Cyr sjöng de ut sin tacksamhet med en hyllningshymn. *Dieu sauve le roi*. Gud räddade konungen! Den engelske ambassadören var där och skrev ned text och melodi, som han tog med hem till engelska hovet. Där blev man så förtjust i både text och melodi, att hymnen senare blev Englands nationalsång *God save the King*!

Sjukdomen smittkoppor (*variola*) härjade våldsamt i Europa på 1700-talet. Den kom i vågor med cirka 6 års intervall och drabbade enbart barn, därför att den var kraftigt smittsam och efterlämnade en livslång immunitet. Det betyder

att de, som överlevde, kunde inte få sjukdomen igen. Smittkoppor är nu utrotade, men hade då en dödlighet på upp till 40 %, vilket gjorde att på den tiden upplevde endast vartannat barn sin 10-årsdag då smittkopporerna skördade knappt hälften av alla döda barn. Europas furstehus var inte förskonade från sjukdomen. Resultatet var att många prinsar och prinsessor dog. Flera av dessa var redan bortlovade äktenskapligt, då de ju var en viktig handelsvara furstehusen emellan och därmed för de länder furstarna behärskade. Europas karta under 1700-talet bestämdes delvis av detta. Nu var ju furstebarnen inga stora politiker, men potentiella sådana fanns nog där.

Dock, låt oss nu begränsa oss till några av vår moderna tids statsmän. Jag uppehåller mig mycket vid angloamerikanske statsmän, men situationen är likartad på många andra platser. Litteraturen på området har exploderat under 1900-talets senaste decennier. En engelsk förf. – Hugh L'Etang – har 1969 publicerat en undersökning, som visade, att mellan åren 1908 och 1965 har 11 av 13 brittiska premiärministrar och sex av 10 amerikanska presidenter periodvis varit så sjuka i sitt ämbete att deras kompetens för ämbetet borde ha ifrågasatts. Situationen är inte bättre senare! Författaren har fått söka material från vitt skilda källor – ofta sekundära i form av sekreterares brev och rapporter. Från dagspressen kan visst material hämtas. Anthony Eden, som var premiärminister i England 1955–1957 efter Churchill, led av en gallgångsskada, som han fick 1953 vid en galloperation, och som fick opereras om flera ggr. Han hade gulsot med dålig lever och trötthet. Under Suezkrisen 1956 hade han en svår gallgångsinflammation, som eventuellt orsakade, att Suezkrisen fick en för britterna negativ utgång i och med att Nasser i Egypten nationaliserade kanalen, och tog den från britterna. Eden spekulerade själv om detta i sina memoarer.

Amiraler och generaler 1914–1918 är analyserade. Winston Churchill, som var marinminister i England under 1.a världskriget 1914–1918, poängterade redan 1912, att förste sjölorden hade en så viktig befattning, att hans hälsa var av allra största betydelse. Tyvärr praktiserade han inte den åsikten själv, när han långt senare blev premiärminister. Efter det stora misslyckandet vid Dardanelerna 1915, som ledde till Churchills avgång som marinminister, skrev han i sin bok om 1.a världskriget (*The World Crisis* I av 4 bd 1923–29) att misslyckandets orsak varit ett nervöst sammanbrott och hysteri hos amiral Fischer. Det var nog inte skrivet för att ursäkta sig, utan jag tror, det är ett ärligt försök att analysera händelserna.

Ser vi på England under 2.a världskriget så var 1.e sjölorden Pound utnämnd 15 juli 1939. Han var utomordentligt ambitiös och hans företrädare hade just

dött av slaganfall på grund av överansträngning. Pound övertog både jobbet och överansträngningen. Primärt visade han stor effektivitet och bidrog till att sänka två tyska slagskepp (Graf Spee 1939 och Bismarck 1941). Därefter ändrade situationen sig för honom. I febr. 1942 skrev en medarbetare i sin dagbok, att Pound sov 3/4 av den tid, han borde vara i aktivt arbete. Det berodde på, att Pound unnade sig endast 4 timmars sömn per natt, vilket *inte* var ett svårt beslut, då han hade en höftledsförslitning med nattliga smärtor och inte kunde finna ro i liggande ställning. En tilltagande dövhet försvårade hans arbete. 12 aug. 1943 förlorade Pound plötsligt balansen på ett sjukligt sätt. Följande månad märkte Churchill tydligt, att han tappat stinget och svarade svamlande på frågor i krigskabinettet. Då avgick Pound direkt med motivering, att han haft ett slaganfall med förlamning i höger sida. Några månader senare var han död, och då fann man en stor dittills okänd hjärntumör, som hade orsakat de allvarliga symtomen. Efteråt frågar man sig, om det var rätt, att han beskyddades och omhulldes av sina närmaste underordnade under så lång tid. Hur påverkade det Englands sjöstridskrafter på alla haven? Hur många sjömän följde sina skepp i djupet på grund av 1.e sjölordens sjukdom och bristande förmåga att planera? Många större och mindre sjöslag har analyserats men inte från denne synvinkeln. Exemplet är inte unikt.

»Allt eller intet»-lagen gäller ofta för politiker

Woodrow Wilson var president i USA under 1.a världskriget 1914–1918. Han är mest känd för sina insatser under förhandlingarna inför freden i Versailles. Hans sjukhistoria är väl känd. Han föddes 1856. I 50-årsåldern läkarundersöktes han. Man konstaterade bl.a. en åderförkalkning. Läkaren rådde honom då till ett lugnt lantliv, vilket var den tidens behandling. Men det passade inte den framgångsrike advokaten. 1913 vid 57 års ålder undersöktes han på nytt inför presidentvalet. Läkaren trodde inte, att han skulle överleva en hel presidentperiod, men det gjorde han och ställde även upp för en ny 1917, då han omvaldes med knapp majoritet på löften om fred. Men när Tyskland inledde sitt totala ubåtskrig, gick USA in i kriget. Wilson lade fram sina *»14 punkter för världsfred»* och fick kraftigt gensvar över hela världen. De blev fröet till Nationernas Förbund och senare Förenta Nationerna.

Efter krigsslutet fredagen den 13 december 1918 landade Wilson i Europa, där alla såg honom som den store ledaren, och den som skulle bli deras fredsmäklare. Bättre odds kunde han inte ha. Mitt under förhandlingarna i april

1919 insjuknade han i något, som kallades influensa. Vittnesbörd i olika närstående personers korrespondens pekar på en helt annan sjukdomsbild. Det skedde en fullständig förändring i Wilsons personlighet. Han blev elak, misstänksam och mycket trött. Lloyd George i England, som upplevde det hela, tolkade det som ett slaganfall. Wilson var då 62 år och utarbetad. Han lämnade Europa dagen efter det, att Versaillesfreden undertecknats. Han var då följd av besvikelse och hatkänslor från nästan alla håll. USAs kongress vägrade godkänna Versaillesfördraget och planen om Nationernas Förbund. Inget land hade fått vad det förväntade i freden, och alla fredsdelegaterna tyckte sig ha blivit dåligt bemötta av Wilson. Versaillesfredens betydelse för uppkomsten av 2:a världskriget diskuteras ofta. Sällan diskuteras vilken betydelse Wilsons sjukdom under fredsförhandlingarna hade för fredsresultatet. Hemma fick Wilson nya slaganfall, som officiellt hemlighölls, men i ett radiosänt tal 25 sept. 1919 sluddrande han på ett sådant sätt, att många läkare satte diagnos enbart genom att lyssna. Att närma sig presidenten med besked, att han var sjuk, var omöjligt. Dock redan den 6 okt. dvs. inom 14 dagar tog utrikesminister Lansing upp frågan om presidenten kunde fortsätta i sitt ämbete. Ingen annan vågade säga det direkt. Lansing fortsatte dock. När presidenten fick reda på det avskedades Lansing i febr. 1920. Under tiden oktober 1919 – mars 1921 styrdes USA av tre personer: Mrs Wilson, presidentens sekreterare Tumulty (vilket passande namn!) och presidentens läkare gynekologen doktor Grayson, som hade blivit livläkare efter en tillfälligt lyckad behandling av presidentens syster. Det påstods, att man 1920 arrangerade fotografering av presidenten vid sitt skrivbord. Man hade satt en penna i hans hand för att det skulle verka naturligt. Sommaren 1920 gjorde flera demokrater allvarliga försök att få honom till kandidat för en tredje presidentperiod, men sjukdomen tog överhanden, och han fick avgå 1921. 3/2 1924 avled han.

Franklin D. Roosevelt är ett annat välkänt exempel. Även hans sjukhistoria är känd genom berättelser från olika håll. Han kom från en rik och välrenommerad familj och var en ung, aktiv modern och utåtriktad man, som fick sympatier överallt. Han var född 1882. Han blev invald i New Yorks senat 1910. 1921 insjuknade han i polio med förlamning i båda benen. Trots det kom han tillbaka i politiken och blev 1932 presidentkandidat. Han omvaldes tre gånger! Sedan dess får en amerikansk president bara väljas om en enda gång. Den tid som här skall diskuteras är hans insats under världskrigets sista tid 1943–1945. Jag skall här ta fram några medicinska tankar och slutsatser om de politiska och historiska följder detta troligen har medfört. Som president arbetade Roosevelt

mycket hårt och helt naturligt måste det tära på kroppen på flera sätt. Han hade tydligen en fantastisk förmåga att återhämta sig under semesterperioder. Han hade en personlig läkare i amiral Ross T. McIntire, som senare tillsammans med historikern George Creel skrev en bok: *White House Physician*.

Redan 1943 påpekade doktor Ross, att man fick låta Roosevelts flygplan gå på låg höjd, eftersom presidentens hjärta annars inte klarade av blodcirkulationen. Presidenten blev blek och tagen redan vid knappt 3 000 meters höjd. Han hade en kronisk luftrörskatarr genom sitt kedjerökande. Vi skulle idag kalla det KOL. Antalet cigaretter lyckades läkaren på våren 1944 minska från 20–30 till 5–6 per dag. Då visste man ingenting om sambandet mellan rökning och lungcancer, men dåliga luftrör kände man igen. Högt blodtryck hos presidenten registrerades troligen 1938 men säkert 1944. I samband med sin fjärde presidentkampanj 1944 tappade han 16–17 kg i vikt. I mars 1945 uppmättes blodtryck på 210–300 mm Hg samtidigt med aptitförlust. Den 12 april samma år dog han i en hjärnblödning bara några månader in på sin fjärde presidentperiod. Behandling av högt blodtryck då var vila. Ev. kunde man ge lugnande medel. Dagens terapi har revolutionerats sedan dess!

I febr. 1945 hölls den viktiga konferensen i Jalta mellan Stalin, Roosevelt och Churchill. Då delades efterkrigsvärlden upp. Roosevelt var svårt sjuk. Churchill antecknade det med tillägget, att

hans attraktiva leende, hans humor och charmerande sätt var inte påverkat, men hans ansikte visade en utslätning, och ofta var det en frånvarande blick i hans ögon.

De närmaste medarbetarna var djupt oroade över Roosevelts bristande engagemang, men kunde inte göra någonting. Berömda är Roosevelts ord till en god vän, som varnade honom för eftergifter till Stalin:

Stalin är inte den farliga typen, du beskriver. Han önskar endast säkerhet för sitt land. Min uppfattning är, att, om jag bara ger honom allt, jag överhuvudtaget kan, och inte kräver något i gengäld – nobless oblige, tu sais – så kommer Stalin inte att roffa åt sig utan samarbeta med mig för en värld med demokrati och fred.

Efterkrigstiden visade på motsatsen.

Stalin lyckades i Jalta lägga hela östra Europa under sovjetiskt inflytande, som varade i drygt 50 år. Världskriget tog slut i Europa inom en månad efter Roosevelts död och atombomben föll över Japan samma höst. Med en aktiv, frisk president som representant för USA i Jalta hade efterkrigskartan med all sannolikhet sett annorlunda ut.

Efter döden blev Roosevelts kropp aldrig officiellt obducerad, vilket gav upphov till rykten. En läkare påstod sig ha sett ett födelsemärke intill presidentens vänstra öga. Märket var borta efter 1943. Detta kom läkaren att tänka på 1949, när Walter Reed Hospital i Washington presenterade en egen serie av *maligna melanom* (elakartad hudkräfta). Alla preparaten utom ett hade ett serienummer. Just det preparatet hade som slutresultat en stor metastas i höger hjärnhalva. Märkligt nog stod det ett datum på preparatet nämligen 14 april 1945, vilket var samma dag, som Roosevelts kropp kom till Washington inför begravningen. Den närvarande läkaren tolkade det som mer än en tillfällighet. Detta kan också ses som en kommentar till källäget, när man skall utröna stora mäns sjukdomar. Källorna är svåra.

Ike Eisenhower var överbefälhavare för de allierade styrkorna i slutskede av andra världskriget intill 1945. Det var inte konstigt, att han även blev president under två perioder i USA 1952–1960. Han drabbades av hjärtinfarkt under den andra perioden men tillfrisknade fint. I presidentvalet 1960 vann **JF Kennedy** mot Nixon trots fysiskt handikapp. Skillnaden mellan Eisenhower och Kennedy ur vårt trånga perspektiv är, att Eisenhower, som var en gammal soldat, höll på en fullständig öppenhet om sin hälsa under det att Kennedy, som var en slipad politiker, enbart höll sig till halvsanningar och dolde delar av sin ohälsa. Ännu mera sekretess kring sittande presidents sjukdom blev det under Kennedys efterträdare Lyndon B Johnson.

Man förknippar oftast Kennedys ohälsa med en ryggskada ådragen under sport och svårt förvärrad under kriget. Det ligger mycket propagande däri. Han hade i själva verket också en svår binjureskada, som krävde ständig medicinering med kortison och smärtlindrande medicin, vilket gjorde honom till en starkt medicinberoende president. Det talades mycket tyst om den skadan. Hans intensiva och briljanta insats som president skedde trots medicinskt negativa odds. Hans hälsa hade troligen inte hållit mer än en knapp period. Nu blev han skjuten efter 1 000 dagar. Var och en av oss, som var med då, kan exakt komma ihåg, vad vi gjorde i den stund nyheten nådde oss! Trots all litteratur, som skrivits om Kennedy är en medicinsk bedömning näst intill omöjlig, i synnerhet som man vet, att mycket om hans hälsa hållits hemligt i arkiv, som får öppnas först efter 50 år dvs. 2013. Kanske ger inblickarna nya infallsvinklar angående hans hälso-tillstånd? Det är fortfarande 2015 inte offentligt.

Winston Churchill född 1864 är speciellt intressant. Lord Moran var Churchills personlige läkare från 1940. Efter Churchills död 1965 publicerade Lord Moran sjukjournalen mycket detaljerat. Moran beskriver, att Churchills hälsa

dalade från 1944. Då vid tiden för de allierades invasion i Frankrike den 6 juni 1944 var Churchill utarbetad och hade svårigheter att minnas och att koncentrera sig. Detta finns noterat på flera håll, då dagböcker ju fördes av många personer dessa dagar.

I juli 1945 efter krigsslutet vann arbetarpartiet labour valet, och Churchill förlorade makten fram till nästa val 1951, då han återkom som premiärminister. Då hade han redan haft TIA-attacker och ett mindre slaganfall som förebud till eventuellt kommande hjärnblödning. Sådana rapporterar Moran i augusti 1949, jan. 1950, febr. 1952 och 1953. Redan 1952 försökte Moran tala om för Churchill hur sjukdomen härjade med honom, men han mötte ingen förståelse hos sin patient. Vad gör man då som livläkare? Moran anför på ett ställe, att plikt-känslan som premiärminister höll Churchill uppe, och han var vid bättre kondition som politiker än som pensionär. Den inställningen från individens sida är allmänt känd! Under Churchills tid som premiärminister förlorade England mycket av sin stormaktsposition. Tappet fortsatte starkt under efterträdaren Anthony Eden (se ovan).

I samband med att intresset på 2000-talets första decennium alltmera inriktats mot andra världskriget har litteratur om **Hitler** kommit att öka i omfattning. En Amazon-sökning på internet i juli 2011 på böcker om Hitler ger 20 196 träffar, Stalin får 10 466 och Winston Churchill 7 974. Flera träffar är nog bokdubletter men skillnaden är så stor, att den kan motivera några ord om Hitler även här.

Adolf Hitlers person har fascinerat. Hur kunde han utan utbildning bli hela Tysklands härskare och diktator 1933–1945? Han måste ha haft en speciell karisma, eftersom allt han gjorde de första åren som Tysklands ledare gick väl. Hade han dött 1938 hade eftervärlden troligen betraktat honom som en stor tysk ledare. Under första delen av andra världskriget 1939–1945 härskade han över största delen av Europa och var den ytterst ansvarige för alla nazistiska förbrytelser! Vilken typ av person var han, och hur kunde detta ske? Många forskare har arbetat med frågorna, och många svar har kommit fram. Kanske är alla svaren mer eller mindre riktiga?

Adolf Hitler föddes i en tjänstemannafamilj i Österrike 1889. Som ung var han ett slag hemlös i Wien. Han tog värvning under första världskriget och blev korpral. Efter kriget kastade han sig in i den då mycket oroliga tyska politiken. Tiderna påverkade allas öden och även Hitlers. Ett misslyckat upplopp gav honom en tids vistelse i fängelse, men de oroliga tiderna lyfte fram den nu väl-talige mannens parti. De som upplevde honom som talare pekar på att han var utomordentligt medryckande och övertygande. Så sa även antinazister.

Valet 1933 till riksdagen blev en stor framgång. Hitler var nu 44 år och kunde skickligt manövrera sig fram i den demokratiska processen till absolut makt. Hans person fick världshistorisk betydelse.

Hans medicinska historia är kartlagd vad gäller den rent kroppsliga sidan. Forskare har letat fram all medicin, som getts honom och dess bakgrund. Att Hitler var en hypokondriker, som inbillade sig mycket om sin kropp, är fullt klart. Han hade magbesvär, som ständigt gjorde sig påmind. Det var en irriterat tjocktarm enligt vissa källor, andra källor talar om kroniska gallblåsebesvär. Vilket det nu än var, så förklarar det Hitlers mathållning. Besvären fick honom att frukta cancer. Den tanken bar han på hela livet. Likaså hade han bacillskräck och var oerhört rädd att få syfilis, vilket troligen påverkat hans relation till kvinnor. Detta sammantaget har förmodats starkt påverka historiens förlopp. Hitler var rädd att han aldrig skulle bli gammal. Därför måste han skynda sig att nå sitt eget mål om Tysklands världsherravälde. Därför startade han också kriget så snart som möjligt.

Han hade tidigt flera olika läkare men var starkt misstänksam mot akademiker. När han 1935 mötte doktor Morell, som var en enkel läkare med ett relativt dåligt rykte, uppstod hos Hitler ett absolut förtroende. Morell fick behandla inte bara hans magbesvär utan även flera andra kroppsliga åkommor. Morell experimenterade gärna. Han sprutade olika mediciner i sin patient med tillfällig förbättring. Genom att spruta omväxlande sömnmedel och uppiggande fick doktorn alltmera patienten i sin hand. Hitler gav honom 1938 titeln professor, vilket Morell var mycket stolt över. Jag tror, att Morell medvetet ökade Hitler psykosomatiska besvär på olika sätt. Det är inte svårt för en skrupulös läkare, som har patientens fulla förtroende. Successivt blev det allt starkare mediciner och starkare band mellan doktor och patient. Enligt några källor blev Hitler kokainförgiftad. Dock kan sådant inte förklara krigets förlopp eller den nazistiska politiken, men det kan ge en tänkbar insida av en diktators tillvaro. Flera sjukdomar drabbade Hitler genom åren, men de har troligen inte haft någon större påverkan på historiens förlopp. Det är den psykiska sidan av honom som gett utslag härvidlag.

Hur Hitlers psyke varit, finns det många olika åsikter om. Han kan ha varit psykopat dvs. bl.a. känslokall och själviskt beräknande, men det stämmer inte överallt. Han kan ha varit *megaloman* med storhetsvansinne – men säger andra, det fick han i så fall allteftersom tiden gick, och ingen sa emot honom. Han var klart sjukligt misstänksam, men det förklarar några med, att det var naturligt i hans ställning som diktator. Han hade ju ingen att anförtro sig åt utom möjligen livläkaren. Ensamheten på toppen kan knäcka många personligheter. Det finns

bara teorier om Hitlers psykiska hälsa. Naturligt nog har ingen riktig undersökning och bedömning genomförts. Var och en får tro det, som passar bäst.

Jag har en enkel personlig teori. Hitler lyckades med allt i början av sin maktperiod. Ingen sa emot honom. Han blev ett offer för sina egna handlingar. Även om han haft en tanke på, att det eventuellt skulle sluta gålet, var han oförmögen att se annat, än det han ville se. Snart nådde han sin inkompetensnivå med för Tyskland katastrofal följd.

Med sådant som bakgrund förstår man dem, som menar, att demokrati är trots allt den minst farliga formen för att styra ett land.

Hur har läkare förhållit sig gentemot stora män och deras sjukdomar?

Läkarna har sin yrkesetik och Hippokrates ed pålägger dem tystnad om patienternas hälsa och sjukdom. En läkare har oftast varken vilja eller kunskap att aktivt delta i politik eller historieskrivning. Min personliga uppfattning är, att historiker å andra sidan saknar medicinska kunskaper och söker sällan medicinska råd och hjälp i dessa frågor för att bättre kunna göra sina studier och få hjälp med allmänna slutsatser. De förlitar sig på officiella dokument och andra liknande källor och vågar inte trampa in på medicinska fält. Undantag finns bland historiker. Tyvärr samarbetar de två professionerna alltför sällan.

Vi kan slå fast, att statsmän ofta är annorlunda än vi vanliga medborgare. De har ofta en kombination av framåtanda, starkt intresse för politik, uthållighet, förmåga att dupera samt låta andra arbeta för sig och dessutom själva underordna sig de krav en framstående position kräver t.ex. livvakter och stressigt liv. Dessutom sägs det, att makt korrumperar. Statsmän länge på toppen får ofta andra värderingar än gemene man. De avskiljs genom osynliga murar från verkligheten. De blir ibland omgivna av ja-sägare, som är beroende av sin ledare för att få bli kvar på sin post. Det är extremt farligt för en ledare att omge sig med ja-sägare, men det är bekvämt!

Vid bedömning av läkarens ställningstagande vid sjukdom hos högt uppsatta patienter bör man betänka, att de flesta sjukdomar börjar smygande och inte alls kan upptäckas förrän i manifest stadium. I vissa fall kan det vara lätt att ge budskapet, att patienten inte bör fortsätta i sin position, men ofta är det ett delikat ämne att beröra. En hög politiker som patient är sällan införstådd med tanken att bli underkänd av sin egen läkare. Nej, doktorn är till för att eventuella sjukdomar skall botas snabbt och bekvämt. Dessutom är ju doktorn bunden av

tystnadsplikt. Kan den brytas gentemot en patient till tänkbar fördel för landet? Nej ! säger British Medical Association, som visas nedan. Då kommer frågan: Hur pass säker kan en doktor vara, att en patient är inkapabel att sköta sitt ämbete? Historien är också fylld av statsmän speciellt enväldshärskare, som negligerat läkarens råd och därefter levt länge i ämbetet. Om statsmannen dock dog plötsligt och för omgivningen oväntat har det ur medicinsk synpunkt varit naturligt som följd av aktuell sjukdom.

Svaret på frågan hur läkaren skall förhålla sig är, att det finns officiella riktlinjer men också möjligheter att låta aktuell situation avgöra insatsen. Alltså: Jag vet inte hur!

Vad har historien lärt oss om läkares kontakter med statsmän?

Ett varnande exempel känner vi till, när Stalin 1927 efter en mindre hjärnblödning blev undersökt av professor Bechterew. I utlåtandet stod, att Stalin var bl.a. sjukligt misstränsam. Kort tid därefter hittades professorn död. Sambandet med utlåtandet stod klart för många. Sådant sprids bland läkare, som hört talas om andra liknande händelser.

Läkare kan inte åberopa en absolut åldersgräns, då en politiker måste avgå. Ett gott argumentet mot en åldersgräns är Konrad Adenauer, som 1949 tillträdde posten som kansler i Väst-Tyskland vid 73 års ålder och satt i 14 år!

Ett sätt att förhålla sig till sin läkaruppgift uppvisade president Roosevelts läkare, doktor McIntire. Inför pressen förringade han presidentens sjukdomar. Han hade en medveten policy att inte lämna ut mer än absolut nödvändigt om presidentens privatliv, dit han räknade sjukdom. Konsekvent hävdade han detta även efter patientens död. Han har i USA rönt stort heder för den synpunkten. Fakta kom fram på annat sätt.

Lord Morans bok om Winston Churchills sjukdomar väckte stor uppståndelse, när boken kom ut 1966 – året efter patientens död. En våldsam diskussion startades inom engelska läkarkåren. Förfarandet att i detalj beskriva sin patients hälsa debatterades flitigt, man hänvisade till tystnadsplikten och Hippokrates' ed. Författarens motargumentet blev, att nu har vi en ny tidsanda och nya förhållanden. Lord Moran hävdade bl.a. även, att han i sin bok bara diskuterat den tid då Churchill varit en offentlig person, vars hälsotillstånd var av betydelse för riket. Men den 6/7 1966 tog British Medical Association på sin kongress ett beslut med 597 röster mot 3, att även efter en patients död har läkaren kvar sin tystnadsplikt.

Hur kan sjukdom hos höga befattningshavare hanteras?

Problemet diskuteras då och då läkare emellan. Ska särskilda regler gälla för sjukdomsbehandling av politiker? Läkaretiska regler säger, att alla människor är lika, och skillnader ska inte göras. Dock rent praktiskt vet vi, att i verkliga livet finns många olika åsikter. Även rent medicinskt har det förekommit, att behandling mera rättats efter patientens roll i samhället än efter strikta medicinska principer. Etiskt uppkommer lätt frågan, när/hur en läkaren kan/ska avråda sin patient från fortsatt engagemang. Det finns inga enkla svar på dessa och liknande frågor. Varje fall är speciellt och unikt, så vanliga regler kan alltid bli föremål för undantag. Någon menar kanske, att de exempel, som dragits här, är historiska och nutiden ställer helt andra krav. Kanske är det så, men grundproblemet kvarstår. Har vi idag några aktuella statspolitiker med sjukdomar? Svar ja! **Jacques Chirac** f. 1932 är Frankrikes förre president. Han blev den 2 sept. 2005 intagen på Paris-sjukhuset Val de Grace »för *synstörning*». Han skrevs ut efter en vecka. En liten notis i tidningen kom in men inte mer. Som läkare frågar jag mig, om han hade en blodpropp i ögat eller i hjärnan, eller vad rörde det sig om? Berodde kanske en sådan blodpropp på högt blodtryck?

Ett annat exempel är Etiopiens premiärminister sommaren 2012 i samband med två fängslade svenska journalister. Han hade inte synts offentligt på länge och sades vara på semester, men den 20 aug. dog han, och då offentliggjordes hans dödliga sjukdom.

Venezuelas president Hugo Chávez (1954–2013) var en karismatisk person. Hans finala sjukdom mörklades starkt. Vilken tumör han led av, vet vi inte säkert. Vi kan inte ens vara säkra på dödsdatum (5/3 2013?). Allt sådant var en statshemlighet, tills det inte gick längre. Den 11/12 2012 var sista gången han sågs levande i TV. Inte förrän i mars -13 tillkännagavs officiellt hans död, Hans kropp kunde då inte balsameras, därför att den redan hade sönderfallit för mycket. Man gjorde allt för att vicepresidentens val som efterträdare skulle säkras. Många liknande exempel och frågor kan dras fram, men dessa nyheter tystas snabbt ned.

Flera yrkesgrupper t.ex. piloter läkarundersöks regelbundet och har stränga regler om alkohol och droger. Kan motsvarande krav ställas för höga politiker? I USA har demokratin gått så långt, att alla höga offentliganställdas hälsa diskuteras noga i press och TV speciellt inför en ny post. Frågan är, vilken effekt det kan ha i det enskilda fallet. Blir inte svaret, att information om sjukdomar hålls ytterligare hemlig så långt som möjligt?

Varje land med självaktning har en underrättelsetjänst (kontraspiration). Dess uppgift är bl.a. att kartlägga säkerhetsrisker för landet. Däri ligger att informera sig om hälsa hos ledande statsmän. Att göra en psykologisk och hälsomässig profil av andra och egna statsmän är en viktig uppgift. När det gällde Saddam Hussein och Gulfkriget i början av 1990-talet hade president Bush senior ingen glädje av detta. Secret Service visste för lite och gissade mest.

Slutord

Hur många ledande politiker och andra inflytelserika personer har just nu hälsoproblem, som påverkar deras beslutskapacitet? Ingen vet hur många, och ingen vågar gissa hos vem, men alla vet, att problemet som sådant existerar. Kanske har en sådan politikers beslut betydelse för mitt eget liv? Vad tror du, som läsare om sådana tankar?

Referenser i urval

- Accoce/Rentchnick 1976 *Ces malades qui nous gouvernent*. Ed. Stock Paris.
Gilbert, J.B. 1962 *Disease and Destiny* London.
Hugh L'Etang 1969 *The Pathology of Leadership*. William Heinemann Medical Books Ltd.
Kats, O. 1982 *Theo Morell Hitlers Leibarzt*. Hestia Verlag, Bayreuth.
Li, Zhisui 1994 *The private life of chairman Mao the memoirs of Mao's personal Physician*. London Chatto & Windus.
Liljegren, B. 2008 *Adolf Hitler*. Historiska Media, Lund.
Lindskog, B.I. 1959 *Napoleons sjukdom*. Läkartidningen 56;2736 (nr 40).
Neumayer, A. 1995 *Diktatoren im Spiegel der Medizin*. Wien.
Vannenberg, Ph. 1991 *Die heimlichen Herrscher*. München.
Park, B.E. 1986 *The Impact of Illness on World Leaders*. Univ. Pennsylv. Press, Philadelphia.

Föredraget hållet i Heimdall den 12 oktober 2004.

